

CZU 343.14

ANALIZA DE DREPT COMPARAT A REGLEMENTĂRILOR PRIVIND ȘEDINȚA PRELIMINARĂ

Ion CHIRTOACA,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, al Catedrei procedură penală,
criminalistică și securitate informațională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ichirtoaca656@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-8546-698X*

Rezumat

Ședința preliminară, comportă o importanță deosebită în vederea derulării în bune condiții a examinării cauzei în prima instanță. Reglementările procesual penale, actuale ce reglementează ședința preliminară, o prezintă ca o etapă secundară a fazei judecării cauzei. Această poziție este susținută și de cercetătorii de specialitate din domeniul dreptului procesul penal. Astfel, savantul Dolea Igor menționează că, „ședința preliminară este o etapă facultativă la examinarea cauzei penale în fond” [1, pag. 777].

Actualmente în practica judiciară națională se atestă o multitudine de cereri înaintate de părți în cadrul ședinței preliminare, după cum sunt: cereri privind asigurarea efectivă a dreptului la apărare, privind ridicarea sechestrului, aplicarea sechestrului, demersuri de prelungire, aplicare a măsurilor preventive, cereri privind constatarea nulității actelor de procedură, în special a rechizitoriului, cereri privind aplicarea sancțiunii inadmisibilității probelor în procesul penal etc.

Faptul că ponderea etapei ședinței preliminare în cadrul fazei judecării cauzei are o importanță tot mai mare se dovedește și prin numeroasele excepții de neconstituționalitate ridicate de participanții la procesul penal a normelor procesuale ce reglementează ședința preliminară [2].

În prezentul studiu ne propunem să analizăm normele procesual penale din diferite state ce au ca obiect de reglementare aspecte țin de desfășurarea ședinței preliminare.

Cuvinte-cheie: *ședință preliminară, aspecte comparative, lista probelor, cereri, demersuri, legalitate, acte procedurale.*

Summary

The preliminary hearing is of particular importance for the proper conduct of the examination of the case at first court. The current rules of criminal procedure governing the preliminary hearing present it as a secondary stage of the trial phase. This position is also supported by criminal trial law researchers. Thus, the researcher Dolea Igor states that „the preliminary hearing is an optional stage in the examination of the criminal case in the court”.

Currently in the national judicial practice there is a multitude of requests submitted by the parties during the preliminary hearing, such as: requests for the effective guarantee of the right to defence, for the lifting of the seizure, application of the seizure, requests for extension, application of preventive measures, requests for a declaration of nullity of the procedural acts, in particular of the indictment, requests for the application of the sanction of inadmissibility of evidence in criminal proceedings etc.

The fact that the importance of the preliminary hearing stage in the trial phase of the case is growing is also demonstrated by the numerous exceptions of unconstitutionality raised by participants in the criminal trial to the procedural rules governing the preliminary hearing.

In this study we intend to analyse the criminal procedure rules in different countries that regulate issues related to the conduct of preliminary hearings.

Keywords: *preliminary hearing, comparative aspects, list of evidence, requests, approaches, legality, procedural acts.*

Introducere

Instituția ședinței preliminare nu este ceva nou pentru legislația procesual penală a Republicii Moldova, reglementări similare figurau și în Codul de procedură penală din „anul 1961, la articolele 196-199 Cod de procedură penală” [3].

În prezent art. 345 alin. (4) Cod procedură penală a Republicii Moldova, reglementează o serie de aspecte ce țin de buna organizare a judecării cauzei. Exercitarea efectivă a drepturilor procesuale se materializează prin înaintarea de către părți a diverselor cereri și demersuri. Astfel, art. 346 Cod procedură penală materializează aceste prerogative stabilind că oricare dintre părți pot formula cereri, demersuri și recuzări. Cele mai vaste posibilități, așa cum și se cuvine, le au procurorul și inculpatul, solicitările cărora pot avea ca obiect aspecte legate de latura penală și latura civilă a cauzei” [4, pag. 266].

Sub aspect comparativ, legiuitorului român anticipând multitudi-

nea de cereri și demersuri cât și obiectul acestora a calificat, „camera preliminară reprezintă a doua fază a procesului penal, așadar o fază procesuală distinctă de faza urmăririi penale și faza judecării” [5, pag. 716]. Raționamentul legiuitorului român a fost determinat de ansamblul de acte procedurale emise de judecător la cererea participanților la proces în cadrul ședinței de cameră preliminară cât și de consecințele acestor acte, față de faza judecării cauzei.

Menționăm că, o analiză a actelor emise de judecătorul român de cameră preliminară și judecătorul național în cadrul ședinței preliminare nu se atestă mari deosebiri. De exemplu obiect al camerei preliminare în legislația procesual penală din România, îl reprezintă verificarea activității de urmărire penală, astfel judecătorul de cameră preliminară reprezintă, un filtru înaintea începerii judecării fondului cauzei. Cele expuse reies din conținutul art. 342 Cod procedură penală Română care reglementează „Obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală” [6].

Subsecvent dacă analizăm obiectul ședinței preliminare reglementat la art. 345 Cod procedură penală al Republicii Moldova, atestăm că în cadrul ședinței preliminare instanței de judecată îi revine sarcina de a soluționa cererile și demersurile înaintate de către părți, lista probelor prezentate de către acestea, soluționează chestiunea privind competența, soluționarea chestiunii privind măsura preventivă ș.a..

Prin urmare în mare parte chestiunile ce sunt specifice spre soluționare în cadrul camerei preliminare în România sunt specifice și ședinței preliminare de la noi.

Legislația procesual penală atât a României cât și a Republicii Moldova, reglementează la etapa fie a „camerei preliminare” și respectiv „ședința preliminară”, legalitatea administrării probelor și acțiunilor de urmărire penală. Astfel, după cum am menționat mai sus una din chestiunile principale soluționate în cadrul ședinței preliminare este verificarea, legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală atunci când aceste cereri nu au fost soluționate definitiv la faza de urmărire penală, iar organul de urmărire penală prin prisma art. 297 alin. (4) își declină competența în favoarea instanței ce judecă fondul. În acest sens instanțele naționale la soluționarea acestor tipuri de cereri ar urma să se conducă de concluziile expuse de Curtea Constituțională în Decizia nr. 54 din 221 pct. 32 precizează „*Judecătorului de instrucție îi revine sarcina de a cenzura orice pretins abuz al organului de urmărire penală*” [7].

În continuare potrivit art. 341 alin. (7) Cod procedură penală a României prevede că judecătorul de cameră preliminară la soluționarea plângerilor față de acțiunile organului de urmărire penală poate dispune: „respingerea plângerii ca tardivă sau inadmisibilă; verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării urmăririi penale, exclude probele nelegal administrate ori, după caz, sancționează potrivit art. 280-282 actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii și: a) respinge plângerea ca nefondată; b) admite plângerea, desființează soluția atacată și trimite motivat cauza la procuror pentru a completa urmărirea penală; c) admite plângerea, desființează soluția atacată și dispune începerea judecății cu privire la faptele și persoanele pentru care, în cursul cercetării penale, a fost pusă în mișcare acțiunea penală, când probele legal administrate sunt suficiente, trimițând dosarul spre repartizare aleatorie; d) admite plângerea și schimbă temeiul de drept al soluției de clasare atacate, dacă prin aceasta nu se creează o situație mai grea pentru persoana care a făcut plângerea” [8].

Competența judecătorului național la etapa ședinței preliminare potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, chiar și atunci când cauza a fost trimisă în judecată până la soluționarea contestațiilor este una limitată. În acest sens potrivit Deciziei Curții Constituționale nr. 158/2023 pct. 24 „Curtea a subliniat că *nesoluționarea plângerilor până la trimiterea cauzei spre examinare în fond de instanța de judecată nu reprezintă o problemă de constituționalitate, ci una de interpretare și aplicare a legii*” [9].

Una alt incident de procedură des întâlnite în practica judiciară în cadrul desfășurării ședinței preliminare sunt cererile „privind excluderea probelor din dosar”. Problema dată a constituit obiect de examinare a Curții Constituționale prin sesizarea nr. 56g/2018 și anume a sintagmei „se exclud din dosar”. În esență sesizarea invocă două aspecte așa cum a reținut și Curtea și anume „autorul invocă o pretinsă neconstituționalitate a textului „se exclud din dosar” din cuprinsul alineatului (1) al articolului 94 din Codul de procedură penală din perspectiva a două motive. Astfel, potrivit celui dintâi motiv, ambiguitatea textului de lege contestat îi induce instanței de judecată concluzia vinovăției acuzatului în baza unor probe ilegale, iar potrivit celui de-al doilea motiv, aceeași ambiguitate conduce la încălcarea dreptului acuzatului de a fi prezumat nevinovat” [10].

Prin Decizia de 22 mai 2018 de inadmisibilitate cu nr. 47. Curtea a reținut următoarele argumente pentru a declara inadmisibilă sesizare că, în ciuda opiniei autorului excepției care a solicitat excluderea unor probe din materialele dosarului în ședința preliminară de judecare a cauzei penale, o asemenea **solicitare excede procedurii respective**, în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor” [11].

În România chestiunea excluderii probelor din dosar a constituit obiect al examinării la Curtea Constituțională fiind pronunțată Decizia nr. 22 din 22 ianuarie 2018. Astfel, s-a invocat pretinsa neconstituționalitate a prevederilor art. 102 alin. (2) – (4) din Codul de procedură penală, întrucât nu prevăd, în mod clar, care sunt consecințele **excluderii probelor** nelegal obținute din procesul penal. Printre concluziile relevante reținute de către Curtea Constituțională a României menționate mai sus reținem, pct. 24 „...că excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal în procesul penal, în lipsa înlăturării lor fizice din **dosarele** penale constituite la nivelul instanțelor, este insuficientă pentru o garantare efectivă a prezumției de nevinovăție a inculpatului și a dreptului la un proces echitabil al acestuia”.

La fel Curtea în pct. 29 a reținut „că acestea sunt constituționale în măsura în care prin „excluderea probei“, din cuprinsul lor, se înțelege și **eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei**”. **Un alt raționament reținut de Curtea Constituțională este reflectat în pct. 26 a Deciziei** „Curtea constată că menținerea mijloacelor de probă în dosarele cauzelor penale, după excluderea probelor corespunzătoare acestora, ca urmare a constatării nulității lor, este de natură a influența percepția judecătorilor, investiți cu soluționarea acelor cauze, asupra vinovăției/nevinovăției inculpaților și de a-i determina să caute să elaboreze raționamente judiciare într-un sens sau altul, chiar în lipsa posibilității invocării, în mod concret, a respectivelor probe în motivarea soluțiilor, aspect de natură a încălca dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție a persoanelor judecate” [12].

Prevederi similare se regăsesc și în cuprinsul art. 86 din Codul de procedură penală a Croației, care prevede că, probele excluse din procesul penal, printr-o hotărâre rămasă definitivă având acest obiect, urmează să fie sigilate și păstrate separat de restul dosarului, de către secretariatul instanței, acestea neputând fi examinate sau folosite pe parcursul soluționării cauzei penale [13]. La fel codul de procedură penală a Estoniei prevede la art. 258 posibilitatea returnării rechizitoriului la faza de urmărire penală dacă nu corespunde cerințelor legale [14].

Este important să reiterăm necesitatea ca instanțele naționale să degajeze o practică judiciară uniformă și anume, persoana inculpată să fie informată corect cu privire la învinuirea înaintată, ori în caz contrar aceasta este lipsită de dreptul să-și asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării, fiind afectate grav principiile generale ale procesului penal: asigurarea dreptului la apărare și contradictorialității în procesul penal. Asigurarea acestor drepturi revine în mare parte instanței de judecată la etapa ședinței preliminare, concluziile date se desprind din Decizia CSJ

nr. 1ra-582/12” [15].

Concluzii

Este important să evidențiem faptul că, legislațiile statelor Europene analizate în prezentul studiu oferă remedii procesuale mult mai eficiente în a contracara la etapa preliminară a judecării cauzei a încălcărilor admise la faza de urmare penală prin posibilitatea returnării rechizitoriului la faza de urmărire penală, acest mecanism fiind imposibil la moment prin prisma reglementărilor procesual penale din țara noastră. Este de că, Curtea Constituțională, printr-o serie de Decizii, prin care se reține că, soluționarea odată cu fondul cauzei a plângerilor depuse la faza de urmărire penală, nu reprezintă o problemă de neconstituționalitate ci una de interpretarea, revine obligația pozitivă a instanțelor de judecată să contureze o practică judiciară uniformă. Un asemenea caz de practică judiciară este Încheierea emisă la 19 octombrie 2018 în dosarul nr. 10-489/17, (Judecătoria Chișinău sediul Râșcani) când plângerea depusă de avocați în temeiul art. 313, la etapa urmăririi penale, Judecătorul de instrucție a transmis spre conexarea plângerea dată după ce cauza a fost expeditată spre examinare în fond, judecătorului investit să judece, fiind invocat ca temei prevederile art. 297 alin. (4) Cod procedură penală.

Menționăm că, existența acestei practici neunitare este de natură să încalce prevederile art. 13 a Convenției Europene a Drepturilor Omului „Dreptul la un remediu efectiv”, ce trebuia să fie asigurat de judecătorul de instrucție.

La fel apare întrebarea dacă Codul de procedură penală, oferă suficiente garanții în asigurarea efectivă a dreptului la o cale de atac (ori judecătorul de instrucție acționează ca o instanță de recurs), în contextul în care asupra acestor plângeri se va expune instanța care judecă fondul cauzei (care uneori poate fi și peste 10 ani), plângerea care de fapt era de competența judecătorului de instrucție.

Referințe:

1. Codul de procedură penală a Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), aut. Igor Dolea, Editura Cartea Juridică, Chișinău 2016, pag. 777, ISBN 978-9975-3111-3-7.

2. Decizia nr. 129 din 10 octombrie 2023; DCC nr. 105 din 19 iulie 2022; DCC nr. 91 din 19 septembrie 2019; DCC nr. 139 din 29 septembrie 2022; DCC nr. 38 din 14 martie 2019; etc.

3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 24 martie 1961. În *Veștile RSSM*, 1961 (abrogat).

4. Manualul judecătorului pentru cauze penale, aut. Mihai Poalelungi Tatiana Vîzdoaga, et. alt. Aut., Chișinău 2013, Tipografia Centrală,

ISBN 978-9975-53-231-0, pag. 266.

5. Grigore Gr. Theodoru, Ioan-Paul Chiș. Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București 2020, pag 716, total pagini 1171; ISBN 978-606-27-1671-4.

6. Codul de procedură penală a României, vizitat la 25 noiembrie 2023 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>

7. Decizia Curții Constituționale nr. 54 din 13 aprilie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) Cod procedură penală.

8. Codul de procedură penală a României <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907> (vizitat la data de 02 decembrie 2023).

9. Decizia Curții Constituționale nr. 158 din 14 noiembrie 2023, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 305/1 alin. (1) Cod procedură penală.

10. Sesizarea 56g/2018, <https://new.constscourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-56g201805175873c.pdf> (vizitat la 03 decembrie 2023).

11. Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22 mai 2018, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*).

12. Decizia nr. 22 din 22 ianuarie 2018 cu privire la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3), art. 345 alin. (3) și art. 356 alin. (4) din Codul de procedură penală, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/198098> vizitat la 03 decembrie 2023.

13. Sesizarea 56g/2018, <https://new.constscourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-56g201805175873c.pdf> (vizitat la 03 decembrie 2023).

14. Codul de procedură penală a Estoniei art. 258 <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023026> vizitat la data de 03 decembrie 2023.

15. Decizia CSJ nr. 1ra-582/12, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9253 vizitat la 04 decembrie 2023.